॥ ॐ ॥

श्री आर्य नैतिक नाटक समाज

विजय

નાટકનો ટુંકસાર તથા ગાયનો.

રચાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

નકુભાઈ કાલુભાઈ શાહ.
માલેક:-શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ

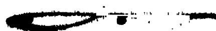
પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું.
તારદેવ બાલીવાલા ગ્રાંડ થીએટર-મુંબઈ

સંવત ૧૯૮૨ ઈ. સ. ૧૯૨૬
આવૃત્તિ ૬ ઠ્ઠી પ્રત ૨૫૦૦

સુરત-ખપાટીઆ ચકલા પર આવેલા ધી ન્યુ સમાચાર પ્રીં૦
પ્રેસમાં ખંડુભાઈ રામભાઈ નાયકે છાપી.

કીંમત ૪ આના.

છત્રવિજય નાટકના પાત્રો

પુરૂષ પાત્રો.

છત્રસાલ—મહોબાનો યુવરાજ પાછળથી બુંદેલખંડનો મહારાજા

ચંપતરાય—મહોબાનો મહારાજ છત્રસાલનો પીતા

દલપતરાય—સાગરનો યુવરાજ

સંભાકરણ—સાગરનો મહારાજ

સુલતાન—દીલ્હીનો શાહનશાહ આલમગીર

મોઆજીમ—દીલ્હીનો શાહજાદો

કંચુકીરાય—ધારીરનો રાજા

પહાડસીંહ—ઓરછાનો રાજા

ફીદાઈખાન—શાહનશાહી ફોજનો સેનાપતી

જયસીંહ
જસવન્તસીંહ }—મેવાડને મારવાડના મહારાજા.

હીરો-ભગો—કંચુકીરાયના સેવકો

સ્થળ—બુંદેલખંડ ને દીલ્હી

ચોપદાર, દરબારીઓ, સીપાઈઓ, અને રાજામહારાજાઓ વીગેરે.

સ્ત્રી પાત્રો.

વિજયા—કંચુકીરાયની પુત્રી, છત્રસાલની મહારાણી;
ધારીરની રાજકન્યા

વિમળાદેવ અથવા વિમળા }—સંભાકરણની પુત્રી છત્રસાલની રાણી

હીરાદેવી—ઓરછાની મહત્વાકાંક્ષાવાળી મહારાણી.
પહાડસિંહની સ્ત્રી.

સુકુલાદેવી—કંચુકીરાયની રાણી

કેશર—કંચુકીરાયની માલણ. ભગાની સ્ત્રી

સાહેલીઓ—વારાંગનાઓ-દાસીઓ ખવાસણો ઇ. ઇ.

છત્રવિજય નાટકનો ટુંકસાર.

પ્રસ્તુત નાટકના સમયમાં સમ્રાટ આલમગીરની દીર્ઘદર્શી રાજનીતિના પ્રતાપે ભારતવર્ષમાં મોગલ શહેનશાહતનો ઝુંડો ચારે દીશામાં નિષ્કંટક ફરકતો હતો. તે અરસામાં બુંદેલખંડમાં સર્વત્ર કુસંપની ઘોર રાત્રી છવાઈ હતી. તે નીશાને ભેદી પ્રભાતના બાલ સુર્ય સમો પ્રતાપી યુવરાજ છત્રસાલ ઉદય પામ્યો, જે ભારતવર્ષમાં બુંદેલખંડના ઇતિહાસમાં સુવર્ણાક્ષરે ચીરંજીવ નામ મુકી ગયા. તે છત્રસાલ આજ નાટકનો નાયક છે.

સ્વદેશભક્તિનાં મોંઘા વીરવ્રત ઉજવવા, પ્રતાપી બાપારાવળના વિમળ યશને લાંછન ન લાગે તે ચિવટથી જાળવવા એ વિરનરે સ્વદેશને તનમન અને ધનનું બળીદાન આપી જનસમાજના હૃદયમાં દેશદાઝની ઉજ્વળ ઉર્મી પ્રકટાવી ભાવી પ્રજાને દેશભક્તિના જે ઉત્તમ પાઠ ભણાવ્યા હતા, એ ભાવના જાગૃત કરવાનો આજના નાટકનો ઉ[illegible].

નાટ[illegible] પુર્વ વૃત્તાંત.

બુંદે[illegible]ડમાં મહોબા, ઓરછા, ધારીર અને સાગર ચાર રાજ્યોનો [illegible]વેશ થાય છે. તેમાં માત્ર મહોબાના યશસ્વી મહારાજા ચં[illegible] અને તેનો પુત્ર છત્રસાલ સાચા સ્વદેશભક્ત રહ્યા હતા

ઓરછાની જાલીમ મહત્વાકાંક્ષાવાન મહારાણી હીરા દેવીએ પોતે નિઃસંતાન હોવાથી પોતાનું રાજ્ય ચંપતરાયના હાથમાં ન

જાય એટલા માટે અનેક પ્રપંચોની જાળ ગુંથી, સંભાકરણ અને ચંપતરાયના હૃદયમાં વૈર બીજ વાવ્યાં હતાં.

રાજા પહાડસીંહ નિર્બળ મનનો હતો. રાજાની નીર્બળતાનો લાભ લઇ, સંભાકરણને આડું અવળું સમજાવી, તેની કુંવરી વિમળાને પોતાના કૃત્રિમ યુવરાજ વિમળદેવ તરીકે જાહેર કર્યો હતો. આ રીતે કુચંપના કપટ નાટકની સુત્રધાર હીરાદેવી બની હતી. એક ઈંદ્રિયના જ્ઞાનવાળો સંભાકરણ હીરાદેવીનો દોર્યો દોરાયો અને દેશદ્રોહી બની બેઠો. ધારીરનો રાજા કંચુકીરાય, ભોળો વિલાસી ને એશઆરામી હતો. જેથી તેનું જીવન કેવળ નિરૂપયોગી હતું. શહેનશાહ આલમગીરની સાલગરેહની મુબારકબાદી આપવા છત્રસાલ દીલ્લી આવ્યો, ત્યાં તેને પ્રારબ્ધ અનુકુળ થયું. શહેનશાહનો જીવ લેવાનું કોઇએ કાવત્રું કર્યું હતું. છત્રસાલે તે બુદ્ધિબળથી ખુલ્લું કરી શહેનશાહને જીવીતદાન આપ્યું તેમજ પહેલાં ચંપતરાયે પણ મોગલ શહેનશાહ ઉપર અનેક ઉપકારો કર્યા હતા. પીતા પુત્રના સામટા ઉપકારોનો બદલો વાળવા શહેનશાહે આજે દીલ્હીમાં દરબાર ભરીને ચંપતરાય તેમજ છત્રસાલને બોલાવ્યા છે ત્યાંથી આજના નાટકની શરૂઆત થાય છે.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો—સ્થળ દિલ્હીમાં શહેનશાહ આલમગીરનો ભવ્ય
દરબાર દિવાન ઇ. આમ

સમ્રાટ શહેનશાહે પોતાની અમુલ્ય જીંદગી બચાવનાર મહોબાના પાટવી કુમાર વીર છત્રસાલને તેણે કરેલા ઉપકારના બદલામા ખુશી પડે તે માગી લેવાનું વચન આપ્યુ તેથી દેશપ્રેમી વીરનર છત્રસાલ, કે જેના હૃદયમાં સદૈવ પોતાના દેશને બીજાના ત્રાસમાંથી છોડાવી, સ્વતંત્ર બનાવવાની પ્રબળ ઇચ્છા રહેતી હતી, તેણે આ પ્રસગ મળતા બીજું કાંઇપણ ન માંગતા પોતાના દેશની સ્વતત્રતાની તથા ગૌવધ બધ કરવાની માગણી કરી. માગણીનુ સ્વરૂપ જાણતાંજ શહેનશાહની મુંઝવણનો પાર રહ્યો નહી અને આખરે અતિ રાજ્યલોભી શહેનશાહે છત્રસાલની માગણીનો અસ્વીકાર કર્યો તેથી છત્રસાલ ઉશ્કેરાઇ ગયો. સત્તામદ અને સ્વતત્રતા માટે બન્ને વચ્ચે રસાકસી ભરેલો વચનવાદ થયો છત્રસાલે પ્રતિજ્ઞા લીધી કે "બુદેલખડ અમારૂં હતુ ને અમારૂં રહેશે તમો રાજી-ખુશીથી નહીં આપો તો અમો બાહુબળથી લેશુ." વાત વધી પડી. આલમગીર ઉશ્કેરાઇ ગયો અને દરબારમા બુદેલાવીરોએ તલવારો ખેંચી શાહજાદા મોઆઝીમ વચ્ચે પડવાથી વધુ ખરાબી થતી અટકી પણ વૈરનાં બીજ તો રોપાઇ ચૂક્યાં

પ્રવેશ ૨ જો—સ્થળ ધારીરના મહારાજા કચુકીરાયનો મહેલ.

ધારીરના ભોળા અને મોજીલા મહારાજ કંચુકીરાયનો દાસીઓ.

સાથે આનંદ બાદ તેમના વિશ્વાસુ અને વફાદાર નોકર ભગાનું આવવું બન્ને વચ્ચે સ્વતંત્રતા સંબંધી રકઝક. બાદ મહારાજાએ પોતે જુની રાણીથી કંટાળી નવી રાણી કરવાના છે અને જેનો ડબો પોતે પોતાના બીજા નોકર હીરા મારફત મેળવી છે ને ભગાને બનાવવી. ભગાએ છબીને પોતાનીજ પ્રેમપાત્ર કેશર તરીકે ઓળખવી. હીરા તથા કેશરનુ આવવુ ગરીબ પણ શીયળવતી કેશરનું સમજી જવુ અને રાજાને બનાવી વખત સાચવી લેવો.

પ્રવેશ ૩ જો—સ્થળ માતા વિધ્યાવાસીનીના મંદીરનુ ઉપવન

દેવી વિધ્યાવાસીનીનો વાર્ષિક ઉત્સવ ઉજવવા ભેગી થએલી બુંદેલખંડની ક્ષત્રીય કુમારીકાઓનો મુગ્ધ વિનોદ. કુમાર વિજયદેવ જેને રાણી હીરાદેવીએ પોતે નિઃસંતાન હોવાથી પોતાનુ રાજ્ય ચંપતરાયના હાથમા ન જાય એટલા માટે કુંવરી હોવા છતાં કુંવર વેશમા ગોપવ્યા છે તે આવે છે. સખીઓનો હાસ્ય વિનોદ. અચાનક દિલ્હી શહેનશાહ તરફથી બુંદેલખંડ સર કરવા આવેલા સેનાપતી પીરદાદખાનનું આવવુ પોતાને શાહ તરફથી મળેલી સત્તાનો એ સરદાર કેવળ દૂર ઉપયોગ કરે છે અને કુમારીકાઓને કેદ પકડવાનો સીપાહીઓને હુકમ કરે છે. કુમાર છત્રસાલ તથા દલપતરાય આવી કુમારીકાઓને એ ત્રાસમાંથી બચાવી લે છે અને પીરદાદખાનને કેદ કરીને બુંદેલખંડની સરહદ બહાર મોકલી દે છે. ઉપકારથી કૃતજ્ઞ થયેલી વિજયા તથા છત્રસાલનું પ્રથમ પ્રેમદર્શન.

પ્રવેશ ૪ થો—કંચુકીરાયનો મહેલ.

કેશરના પ્રેમ માટે સંકાશીલ બનેલા ભગાનું કેશર પાસે વધારે ખાત્રી કરવા મહારાજા કંચુકીરાય તરફથી પોશાક લઈને આવવું

કેશરે ભગાને પ્રથમ મનાવી પાછળથી મનાવી લેવો. બાદ હીરો કે જેનો પ્રેમ હજી કેશર તરફ ઓછો નથી થયો તેનું આવવું. કેશર તેને પણ ઉડાવે છે. અચાનક રાજા કંચુકીરાય આવી ચડે છે. હીરો ગભરાય છે અને પોતાને છુપાવવા માટે ભગા પાસે કાલાવાલા કરે છે. કેશર તથા ભગો યુક્તિ કરીને હીરાને સંતાડે છે. ને રાજા પાસે માર ખવરાવે છે. કંચુકીરાય હીરાને કેદમાં મુકે છે કેશર બનાવટી પ્રેમથી રાજાને રમાડે છે. હીરાદેવીનો દુત આવે છે. વિજયાએ ફીદાઉખાનનું અપમાન કર્યાની વાત જાણી કંચુકીરાય ચીડાય છે ને વિજયાને બોલાવી ઠપકો આપે છે. પીતા પુત્રીનો સ્વતંત્રતા વિષે સંવાદ કંચુકીરાય વિજયાને તુચ્છકારી કહાડે છે અને વિજયાએ કરેલા અપરાધ સંબંધી વિચાર કરવા રાણી હીરાદેવી પાસે જાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો—હીરાદેવીનું ખાનગી વિચાર ભુવન.

અવસ્થાની અસરથી મુંઝાઇ પુરૂષ પોશાક કાઢી નાખી સુંદર સ્ત્રી વેશમાં સજ્જ થઇ (વિમળદેવ) વિમળાકુમારી એકાંતમાં મનના ઉભરા કાઢતી હોય છે. ત્યાં રાણી હીરાદેવી આવી ચડે છે, અને વિમળાને સ્ત્રી વેષમાં જોઇ તેને ધમકાવે છે અને પુરૂષ પોશાક પહેરવાની ફરજ પાડે છે. વિમળા ગભરાતી મુંઝાતી તાબે થઇ ચાલી જાય છે. હીરાદેવીના કપટ વચનોથી ભરમાઇ મીત્ર જેવા મીત્રનું લોહી પીવાની પ્રતિજ્ઞા કરી બેઠેલ સંભાકરણ દેશવિઘાતક બનવા માટે પશ્ચાતાપ કરતો આવે છે હીરાદેવી તેને મેણાં ટોણાંથી વધારે ઉશ્કેરે છે ને બળતામાં ઘી હોમાય છે. હીરાદેવીનાં વચનોની અસરથી રાજા સંભાકરણ લીધેલી પ્રતિજ્ઞામાં અડગ રહેવા નિશ્ચય કરી હીરાદેવીના દરબારમાં જાય છે. હીરાદેવીની દુષ્ટ વાસનાઓનું દિગ્દર્શન.

 ૧૨૦૯૨

પ્રવેશ ૬ ઠ્ઠો—સ્થળ રાણી હીરાદેવીનો બાદશાહી દરબાર.

દેશદ્રોહી રાણી હીરાદેવીએ દિલ્હી શાહેનશાહત પ્રત્યે અખંડ વફાદારી રાખવાનો ઠરાવ કરવા બુંદેલખંડના અન્ય રાજાઓને તેડાવી ખાસ દરબાર ભર્યો છે. છત્રસાલે કરેલા તોફાનનાં કામનો બધા તીરસ્કાર કરે છે. અને બુંદેલખંડની વફાદારીની ખાત્રી આપવા રાણી હીરાદેવી તથા કુંભુજીરાયને દિલ્હી મોકલવાનું ઠરે છે કુમાર દલપતરાયનું મહારાજા ચંપતરાયના દૂત તરીકે આજ્ઞાપત્ર લઈને આવવું. હીરાદેવી સંભાકરણને ઉશ્કેરે છે. પીતા પુત્રનો કર્તવ્ય સ્વધર્મ અને સત્તા વિષે હૃદયદ્રાવક સંવાદ થાય છે. દલપત સંભાકરણને દેશદ્રોહી ન થવા ઘણું સમજાવે છે પણ સંભાકરણ એકનો બે થતો નથી. અહીંથી પીતા પુત્રના કર્તવ્યની ભીન્નભીન્ન દીશાઓ નક્કી થાય છે, અને પીતા પુત્રનો સંબંધ છેડતાં દલપતે કરેલા આવેશમય ઉપદેશથી હીરાદેવી ઉશ્કેરાઈ જાય છે. દલપતને મારવા ધસે છે. છત્રસાલ તથા ચંપતરાય આવી તેને બચાવે છે.

ટેબ્લો.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો—સ્થળ દિલ્હીમાં યમુના કિનારે શાહી બગીચો.

શાહજાદા મોઆઝીમના જન્મ દિવસ પ્રસંગે શહેનશાહ આલમગીર તેને કાંઇ ભેટ આપવા આવે છે. પોતાના પીતા ચંપતરાયની કહેવાયા અને બુંદેલાઓને શાહ તરફથી અન્યાય મળ્યો છે એ વાતથી શાહજાદો હમેશાં ઉદાસ રહ્યા કરે છે. તેને આજે પણ ઉદાસ જોઇને શાહ તેનો ખુલાસો માગે છે. મોઆઝીમ બુંદેલખંડને સ્વતંત્ર બનાવવાની માગણી કરે છે. દીર્ઘદર્શી શહેનશાહ શાહજાદાને તથા બેગમને (લલીતાને) રાજ્યનીતિના ભેદો સમજાવે છે. કુટુમ્બીજનોનો અંદર અંદર રસમય અને બોધક સંવાદ થાય છે. આખરે સુલતાન પોતાના પુત્રના આત્મબળ પાસે હારી જાય છે. અને બુંદેલખંડને સ્વતંત્રતા આપવાનું શાહી ફરમાન લખી આપે છે. તેવામાં ફિદાઇખાન હીરાદેવી તથા કંચુકીરાય આવી પહોંચે છે. અને છત્રસાલે તથા દલપતરાયે કરેલી અપમાનભરી વર્તણુકના સમાચાર કહીને શાહને ઉશ્કેરી મુકે છે. શાહ ગુસ્સે થઇ લખેલુ આજ્ઞાપત્ર ફાડી ફેંકી દે છે. અને સંભાકરણને સેનાપતી પદની તલવાર ફિદાઇખાન સાથે મોકલી મહોબાનું રાજ્ય સર કરવાનો હુકમ કરે છે. શહેનશાહના કાવાદાવાનું દિગ્દર્શન. મોઆઝીમનો દેશદ્રોહી બુંદેલાઓ તરફ તીરસ્કાર.

પ્રવેશ ૨ જો—કંચુકીરાયનું અંતઃપુર

મહારાણી શુક્લા દેવીએ બગા મારફત વાત જાણી કે પોતાની

ગેરહાજરીમાં મહારાજા કંચુકીરાયે બીજી ભીને પરણાવવાનું નક્કી કર્યું છે. આ વાત જાણતાંજ રાણી સાહેલાદેવી કેશરને ભગા સાથે લગ્ન કરી નાખે છે, ભગો હામાં હા મીલાવી પોતાનું કામ કાઢી લે છે. લગ્ન થાય છે તેવામાં દીલ્લીથી માનઇકરામ પામેલા કંચુકીરાય મહારાજ પધારે છે આ ગોટાળો જોઈ ચીડાય છે, પણ રાણી પાસે લાચાર રહે છે ને પોતાનેજ હાથે બન્નેને પરણાવી દે છે. પોતાનું મનમાન્યું થયું એટલે હવે આગળથી કરી રાખેલી ગોઠવણ પ્રમાણે કેશર અને ભગો વિદેશ વિદાય થાય છે

પ્રવેશ ૩ જો—હીરાદેવીનો મહેલ.

(રાણી હીરાદેવીની એક વધુ પ્રપંચ જાળ અવિચળ છત્રસાલનો કોઈપણ પક્ષકાર ન રહે એ ઇચ્છાથી હીરાદેવી વિજયાને છત્રસાલથી છુટી પાડવાની એક નવી બાજી રચે છે દીલ્લીથી પાછા ફરતા રસ્તામાં કંચુકીરાય સાથે મસલત કરીને વિજયાને વિમળદેવ સાથે પરણાવવાનું નક્કી કરે છે, કંચુકીરાય આ ખાનગી ગોઠવણ મુજબ વિજયાને વાતથી અજાણી રાખી હીરાદેવીને ત્યાં મોકલે છે. (વિજયા તથા સખીઓનો વિનોદ. વિમળદેવના વેશમાં વિમળા, વિજયાને પજવે છે, પોતાને વિમળદેવ સાથે આજ પરણાવવાની છે એમ જાણતા વિજયા ગભરાય છે. છત્રસાલને મળવા અધીરી બનેલી વિજયાનો વલવલાટ જોઈ, વીમળદેવ બધો ભેદ જાહેર કરીને, વિજયાની શંકા દુર કરે છે. છત્રસાલ આવે છે. વીમળા તેને પણ ચીડવે છે, છત્રસાલ વીમળાનું અયોગ્ય વર્તન જોઈ ઉશ્કેરાય છે. આખરે વીમળા, છત્રસાલને વચનથી બાંધી લઈ, વિજયાના છત્રસાલ સાથે ગાંધર્વ

બન્ન કરી આપે છે. હીરાદેવી આપી છત્રસાલને બોધ ઉશ્કેરાય છે. ને તેને કેદ કરવા સીપાઇઓને બોલાવે છે. પહાડસીંહ, છત્રસાલનો ..ચાવ કરવા હિરાદેવીને ઠપકો આપી સમજાવવાનો યત્ન કરે છે, ..ાત વધી પડે છે. હિરાદેવી ઉશ્કેરાઇ જઇ ક્રોધાવેશમાં પહાડસીંહ.. ..ખુન કરે છે, વીમળદેવ હીરાદેવીને ખુની તરીકે કેદ પકડે છે.

પ્રવેશ ૪ થો—(સ્થળ) જંગલ રસ્તો

ગોજીલી કેશરનાં લાડ ભગાએ ઘર વસાવવાની તજવીજ કરવા ગામમાં જવું. શોધ કરવાં નીકળેલા હીરાનું તથા કંચુકીરાયનું આવવું. કેશર આ ચરીત્ર કરી વખત વિતાવવો. ભગો ગામમાંથી આવતાં એપણ સપ ડાઇ જાય છે. કંચુકીરાય તેમને બન્નેને કેદ કરીને પોતાનાં રાજ્યમાં લઈ જાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો—સંભાકરણની છાવણી.

દીલ્હી શહેનશાહે, સેનાપતી પદની મોકલેલી તલવારનો સંભા-કરણ સ્વીકાર કરે છે. અને મોહબા ઉપર આક્રમણ કરવાની તૈયારી કરવાનો ચીદાઇખાનને હુકમ કરે છે. એક તો પીતૃપ્રેમની કુદરતી લાગણીને લીધે અને બીજી દેશ દાઝને લીધે પીતાને ફરીથી મીન-વવા આવેલો દલપતરાય તુચ્છ નેરની નૃમી કરવાની ઇચ્છાથી સંભાકરણને કાળની જાળમાં સપડાયેલ બંધુદ્રોહ છોડી દેવાની ફરી ફરીને વિનંતી કરે છે પણ પથ્થર ઉપર પાણી. મહોબા ઉપર ચડાઇ થતી સાંભળી દલપત પોતાનું કર્તવ્ય બજાવવા મહોબા તરફ જાય છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—સ્થળ હીરાદેવીનો દરબાર

ઓરછાના ગાદી વારસ તરીકે પ્રજામાં ઓળખાતો વિમળ-

કુમાર, રાણી હીરાદેવીને પતીવધના અપરાધ માટે દેહાન્ત દંડની શીક્ષા કરે છે. આફતમાંથી ઉગરવા હીરાદેવી પોતાનાં પાપ પોતાની નીજ મેળે જાહેર કરે છે, અને દરબાર આખાની અજાયબી વચ્ચે વિમળાકુમાર સંભાકરણની પુત્રી વિમળા તરીકે જાહેર થાય છે. વિમળા, હીરાદેવીની ભુલનો લાભ લેવામાં એક ક્ષણનો પણ વિલંબ કરતી નથી અને રાજા પહાડસીંહ અપુત્ર મરણ પામેલા હોવાથી આ રાજ્યના નજીકના હકદાર વારસ છત્રસાલને ગાદી મળે છે રાજ્ય મુકુટ છત્રસાલને માથે પહેરાવતાં સભા જયધ્વનીથી ગાજી રહે છે- ત્યાં મહોબા સર કરી ચંપતરાયને મારી તેનું માથુ દડા માફક ઉછાળતો વિજયઘેલો સંભાકરણ આવી ચડે છે. સંભાકરણે કરેલો અત્યાચાર નજરે જોતાં પિતૃ વધનું પ્રાયશ્ચીત કરવાની ધીર છત્રસાલ ભિષણ પ્રતિજ્ઞા કરે છે સંભાકરણ સાથે કડુતા ભર્યો તકરાર થતા રાજ્યમહેલ રણમેદાનના રંગમાં પલટાય જાય છે છત્રસાલની અપુર્વ વિરતા, તુમુલ દ્વંદ્વ યુદ્ધ. ફીદાઈખાન [illegible] [illegible]થી છત્રસાલને ફસાવી કેદ કરી લે છે.

ટેબ્લો

અંક ૩ જો

પ્રવેશ ૧ લો—સ્થળ કંચુકીરાયની કચેરી, નાચરંગ.

કેદ કરી પકડી આણેલા ભગાનો તથા કેશરનો ન્યાય. નન્દાના બદલામાં કેશરની માગણી. કેશરની અડગતા, બાદ વિજયાએ કરેલા અપમાનની સજાનાં બદલામાં વિજયાની માગણી કરવા ફિદાઇખાન તરફથી દુત આવે છે. કંચુકીરાયને હવે પોતાની ખરી સ્થિતિનું ભાન થાય છે. હાજીહા કરનાર ખુશામતીઆ નોકરો ખરે વખતે ખસી જાય છે. કેશરની વફાદારી. રાજ્ય સેવા બજાવવા માટે કેસર, વિજયાને બદલે પોતેજ વિજયા બનીને ફિદાઇખાન સાથે જાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો—સ્થળ સંભાકરણની છાવણી

પતીના જીવનની ભિક્ષા માગવા, વિજયા અને વિમળા સંભાકરણ પાસે આવે છે. સંભાકરણ વચન આપે છે. પણ માગણીની વાત સાંભળતાં વચન પાળવામાં આનાકાની કરે છે. વિમળાની વિનવણી છત્રસાલ પોતાનો જમાઇ છે, એ વાત જાણતાં સંભાકરણ વધારે ઉશ્કેરાય છે અને વિમળાનો તીરસ્કાર કરે છે, એવામાં સોળ વરસથી બા શાહની બેગમ બની બેઠેલી અને જેના માટે સંભાકરણે આટલો ગજબ ગુજાર્યો છે તે સંભાકરણની બ્હેન લલીતા આવી પહોંચે છે અને હીરાદેવીની પ્રપંચ બાજીની તમામ હકીકત સમજાવે છે. ચંપતરાયની નીર્દોષતાની ખાત્રી થતાં સંભાકરણને અનહદ પસ્તાવો થાય છે અને પોતાને અવળે માર્ગે દોરનાર હીરાદેવીનો વધ કરી છત્રસાલને સ્વતંત્રતાના સ્વામીપદે સ્થાપવાની પ્રતિજ્ઞા કરે

છે, બિજયા બિમળાને અભયદાન આપે છે. તેઓ બન્ને લલિતાનો આભાર માને છે. અને તેના આશ્રયમાં રહે છે.

પ્રવેશ ૩ જો—હીરાદેવીનું અંતઃપુર.

દુરાશાના રૂપમાં પલટાઇ ગએલી હીરાદેવીની મહત્વાકાંક્ષા હવે ભયંકર રૂપ ધારણ કરે છે. તમામ આડ ખીલીઓ ખસેડી મુકી હવે બાકી રહેલી સંભાકરણ રૂપી આડ ખીલી કાઢી નાંખી સમગ્ર બુંદેલખંડની સામ્રાજ્ઞી થવાથી હીરાદેવીને અભીલાષા થાય છે બીજી બાજુ ફીદાઇખાન એવી યુક્તિ કરવાનો યત્ન કરે છે કે હીરાદેવી તથા સંભાકરણ અંદર અંદર કપાઇ મરે, બન્નેનો સંકેત. ઉશ્કેરાયેલા સંભાકરણ આવીને હીરાદેવી પાસે લલીતાનો ખુલાસો માગે છે હીરાદેવી નફટ થઇને તેને મુર્ખ ગણી કાઢે છે. સંભાકરણ ક્રોધમાં હીરાદેવીને મારવા તૈયાર થાય છે. ફીદાઇખાન તેને પકડીને કેદ કરે છે. પોતાની અપુર્ણ રહેલી પ્રતિજ્ઞા તેનો પુત્ર પુરી કરે છે દલપત આવીને હીરાદેવીને મારે છે. અને ફિદાઇખાન તેને પણ કેદ કરે છે.

પ્રવેશ ૪ થો—સ્થળ કેશરનું નિવાસસ્થાન

ફિદાઇખાનની કેશરે કરેલી ફજેતી.

હાસ્ય વિભાગની પુર્ણાહુતી.

પ્રવેશ ૫ મો—દીલ્હીમાં કારાગૃહે કેદ પકડાએલા બુંદેલવીરોને સ્વતંત્રતા મેળવવાની જીદ છોડી દેવાની શરતે શહેનશાહ માફી આપવાનું કહે છે પરંતુ અટંકી વીરોનો ટેક જરા પણ ડગતો નથી તેથી આખરે ચીડાઇને શાહ તેમનો વધ કરવાનો હુકમ કરે છે, શાહજાદો મોઆજીમ, શહેનશાહને તેમ ન કરવા વિનવે છે અને બુંદેલાઓની સ્વતંત્રતાની માંગણી ન્યાય અને વ્યાજબી છે એમ સમ-

જાવે છે. શાહ એ વાતની સાબીતી માગે છે દીવ્ય દર્શન થાય છે અને ચોધાર આંસુએ રડતી પોતાના દુઃખોની દાદ માગતી ગાયમાતા હિન્દવાસીઓ પાસે દીનવાણીથી આજીજી કરતી દેખાય છે.

જુઓ (ગાયની અરજી) પાનું ૩૧

ગાયનો કરૂણાલાપ સાંભળી શહેનશાહનું દીલ પીગળી જાય છે તેથી હવેથી પોતાની કુલ્લ સલ્તનતમાં કોઇપણ માણસ ગૌવધ ન કરે એવી આણ ફેરવે છે. આ ધર્મ ભાવનાથી હિંદુ મુસલમાનોની સાચ્ચી એકયતા સધાય છે. શહેનશાહ બહાદુર બુંદેલાઓને બંધનમુક્ત કરે છે. નિજયા તથા વિમળાનાં જનમાલ સાથે લગ્ન કરી આપે છે ને પહેરામણીમાં બુંદેલખંડની સ્વતંત્રતા આપે છે. બુંદેલાઓ જાનો જીગરથી શાહનો ઉપકાર માને છે અને હિન્દુ મુસલમાનોનો જયજય કાર બોલાય છે.

છત્ર વિજય

નાટકનાં ગાયનો

પ્રભુ પ્રાર્થના

શ્રી ૐ નમું શંકર
ગીરિજાવર પીનાંકધર
આદ્રિનાથ વિશ્વંભર,
ચરણશરણ, વિપતહર. —શ્રી૦
પરમ બ્રહ્મ અજરામર,
ભાલચંદ્ર ત્રિશૂલધર,
અખિલેશ્વર ગંગાધર,
આશુતોષ ભવ ધર, હે કરૂણા કર;
શીવ શંકર હર—શ્રી૦

૧

— આશાઓ —

સહુથી સારો દેશ અમારો વ્હાલો હિન્દુસ્તાન
અમને વ્હાલો હિન્દુસ્તાન.
જેનાં વિજયનાં ગાન, બનાવે મન સહુનાં મસ્તાન
અમારૂં એજ નિરંતર તાન —અમને વ્હાલો૦

ચરણુ વહે કૌશલ્ય કળાનાં, વરસે જ્યાં વિજ્ઞાન;
ધર્મ ભાવના ઉજ્જવળ જેનાં ગાય દેવ યશ ગાન;
પ્રકટ જ્યાં થયા પુરૂષ બળવાન
વસે જ્યાં હિન્દુ મુસલમાન
જનુની જન્મભૂમી એ સુખકર સ્વર્ગ સમાન—અમને૦

મોઆઝીમ— ૨

આનંદે અમ ઉર રહ્યાં છલકાઈ.
સહુ જન મંગલ ગાયે વધાઇ —આનંદે૦
બંદી જનો શુભ આશીષ આપે.
શાંતિ રહી જગમાંહિં છવાઇ— આનંદે૦

નાચનારીઓ— ૩

મોહે પનઘટપર નંદલાલ છેડ ગયોરે,
મોરી નાજુક કલૈયાં મરોર ગયોરે;
મોરી ચોલીકે તંગ બંધ તોર ગયોરે —મોહે૦
કંકરી મોહે મારી, ગગરી ફોર ડારી;
શ્યામ સુંદર ચુનરીઆં ભીંજાય ગયોરે;
મોહે નયનન કે સેનમેં સમજાય ગયોરે —મોહે૦

કંચુકીરાય }—
ખવાસણો } ૪

રંગ લાગ્યોરે રંગ લાગ્યો
તારાં તીખાં નેણુનો રંગ લાગ્યોરે —રંગ૦
અમે રસિયાના રંગમાં રંગાણાં

અમે રાજવીના નામે વેચાણાંરે —રંગ૦
પ્યાલા ભર્યા આ પ્રેમના પીવા અને પાવા,
અજબ આ ચીજ સરજાઇ જગતમાં ફીલ બ્હેલાવા
રાંડી કરાળી ભૈરવીની આ પ્રસાદી માનીએ
રોજ હીંચે રાખવાથી કોક દહાડે ફાવીએ —તાર.

કંચુકી-કેશર ભગો:— ૫

પાતલીઆ પાલવ છોડો કોઇ જોઇ જાશે.
નખરાળાં શીદ તરછોડો મારો જીવ જાશે.
ભોળી બાળી હુ બાળ કુંવારી.
બાળો ભોળો હું શું બ્રહ્મચારી.
છોડો છોડો મારો હાથ મરડાઇ જાય છે—
આના આવા ચાળા જોઇ લાહ્ય લાહ્ય થાય છે
કાં શું થાય છે?
મારો જીવ જાય છે અરે હાય હાય હાય

વિજયા સખીઓ:— ૬

સરખી સાહેલી શાણી ઉપવનમા જાતીરે.
મનમાં મલકાતી કંઇ મદમાતી હૃદય રસ ઝીલતીરે.
સોના મનમાં એવા કોડ;
મળજો સરખા સરખી જોડ;
લલના લજવાતી શરમાતી હૃદય રસ ઝીલતીરે.
નવ પલ્લવ મંડીત લતા નવ કુસુમીત કુંજ બાગ;
નવ યૌવન મંડીત તનુ નવનવ પ્રેમ પરાગ.
હરણી શી હરતી ફરતી, અંતર આનંદે ભરતી
સુમન તણાં મન હરતી શી હરખાતી-હૃદય રસ.

સખી— ૭

સખી જોને કાંટો વાગ્યો ફુલડાં કેમ વીણ્યાં આ જાય?
છે જરાક જેવો કાંટો પણ અંતરમાં ઉઠે લાહ્ય —સખી૦
પીડા કારમી હૃદયે જાગી ઝીણું ઝીણું ખટકે ઓયમા
શું થાય કંઇ સમજાય નહિ જીવ જાય મધુરે ચટકે અન્તર.
પીડા આ શી કહેવાય? ના સ્હેવાય
જીવડો જાય અરરરર લવક લવક થાય —સખી૦

વિજયા સખીઓ— ૮

આલી નયન બાણ ક્યાં વાગ્યાં?
મનના મુગ્ધ ભાવ ક્યાં જાગ્યા? સાચુ બોલ બોલ બોલ.
કોણ રસિકવર મળ્યા પરસ્પર ક્યાં હૃદયો અનુરાગ્યાં?
અંતર ખોલ (૨)
લોચનીઆં મદઘેરાં નલસે અધર સુધારસ તરસ્યાં
વશીકરણ કોણે કીધાં આ, બ્હાલ કહે ક્યાં વરસ્યાં?
સાચું બોલ (૨)
લાલ કોણ ને લગની શાની હજી હું બાળ કુંવારી
ચાલાકી મૂકી દો ચતુરા જાણી ઠગાઇ તમારી
ફુટો છોડ છોડ છોડ—આલી૦

છત્ર-વિજયા-સખીઓ— ૯

વૃક્ષ તમે મંજુલ આ વેલડીના કાંત
વેલી અમારી સંભાળજો —વૃક્ષ૦

આજથી તમારી બની કીંકરી હો રાજ!
સ્નેહે સલુણા સંભાળજો —વૃક્ષ૦
ભવરણ વિશ્રામ પ્રાણ જીવનની લ્હાણ છો,
હ્રદય તણા દેવ હ્રદય મંદીરે વિરાજશો.
કિંકરી ઉગારી શ્યામ જીવન આરામ છો.
નેહ ભર્યાં નયને નિહાળશો,
ભાગ્ય દેવી! ભુવનને ઉજાળશો —વેલી૦

કેશર— :૧૦

લ્યો કોઇ ફુલ લ્યોરે ફુલ,
માલણ મદઘેલી અહિં આવી
ફુલડાં રસભર સુંદર લાવી,
મન માને તો ખરચો મૂલ —લ્યો૦
જાઇ, જુઈ, ચંપો ચમેલી, ફુલડાં સર્વ સુવાસી.
ગુલાબની તો વાતજ ન્યારી,
ખીલેલી પાંખડી છે ખાસી લ્યો તપાસી
કરશે મનડું એ મશગુલ લ્યો.

વિજયા— ૧૧

કુંદક કરો પરવા પિતાજીએ પૂર્વજોના નામની શુભ કામની,
પરતંત્રતાની સંપતીને સાક્ષમી શા કામની. —કુંદક૦
માતૃભૂમિને કારણે દીધાં દેહ બલીદાન;
દેશોદેશ ગવાય છે આજ સુધી યશગાન.
પ્રતાપ બાપા રાવળ, ધીરવીર સાંગો ભલા.

અટંકી ટેક જેના જગમાં બધે ગવાયા;
કેસરભીની કાયા હિમાલય શી છાયા;
સૂરજવંશી જાયા, પીતામહના નામની —શુભ૦

વિમળા— ૧૨

અજબ રંગે રંગી અંગ અંગે અનંગે
બન્યું મનડું મસ્તાન, ખોઈ સઘળી મેં સાન
હું તો હારી હાય મદન તણા જંગે —અજબ૦
વાણી નયનમાં; આંખ હૃદયમાં
કોઇ કહો ક્યાંથી આવ્યાં ?
અજબ ભુરકી નાખી ઠમારે
હારી હુતો ફસી તારે ફંદે —અજબ૦

નાચનારીઓ— ૧૩

હાગીડા તો આવે દોલજી ઘુમતડારે
આયો મારી જોડીરો જવાનરે
આશકરા દોલા હાં હાં રે આશકરા દોલા ?
છોડો મારી બજુરી પાડોશણ દેખેરે
મેં તોરે બુલાયો દોલજી એકલોરે (૩)
લાયો લાયો સાથીડારો સાથરે —આશકરા૦
મે તોરે બુલાયો દોલજી રાતરોરે (૩)
આયો આયો ઉગતડી પરભાતરે —આશકરા૦

અંક ૨ જો

નાચનારીઓ— ૧૪

છય્યાં (૩) દે નૂરી તારે,
સારી જાએં તોપે માહે તમામ,
શાહજાદે સલામ કરેં ગુઇયાં —છય્યાં૦
ઓજે સિકન્દરહો, આલમકા સરવરહો;
તુ બન્દા પરવરહો શાહે જહાન.
શાહમાન—તૂહો હરઆન
જાવેદાન, જીઓ સુલતાન
ચમકે તારા આલમઆરા, જગકા પ્યારા
જીલ્લે હુમા જનમ જનમ રહે સદા —છય્યાં૦

શાઆજીમ— ૧૫

હવે દિલ વિશાળ કરજો ભારતનાં બાળ સમજો
વ્હાલું વતન તમારૂં ભારત રસાળ સમજો
કુસંપ બીજ વાવ્યાં ઝેરી પવન ફુંકાવ્યા
કુલ કંટકે છવાયાં ફળ શાં ઉગ્યાં તે સમજો
કે સંપ બીજ વાવો ખુશ્બો મધુર વહાવો
દીલ દીલથી તો મીલાવો નહિ ભેદભાવ સમજો
દુનિયાં વિષે રસાળું છે હિન્દુસ્તાન તમારૂં
તમે બાળ હિન્દના છો હિન્દુ મુસલમાન સમજો

કંચુકી-કેશર-ભગો— ૧૬

આશીષ બાપુ આપો,
અહીંઆંથી વંજો માપો
મારા રાજા ચાલાકી આનું નામ છે.
તાલ કેવો કીધો ?
ભગલા દગો તેં દીધો
આ સિંહ તણો ચાલાકીથી શીકાર પડાવી લીધો.-મારા૦
ભોગ લાગ્યા મારા મેં ભગલાને ઘરમાં ઘાલ્યો.
ગોટાળો ગંભીર કર્યો ને બુલબુલ આ લઇ ચાલ્યો—
(વાહરે મારા વ્હાલા-લટકાળા લ્હેરી લાલા)
કેશર શીદ કરો છો ચાળા ?
તમને લઈ જાય મોટરવાળા —મારા૦

વિજયા-સખી— ૧૭

જોબન આવેરે આખી આલમને નાચ એ નચાવે
એ રંગ લાવે અરે હાંરે હાવ ભાવે--
જગ જન મન લોભાવે—મોહાવે—આખી.
મદ ભરેલી આંખડીનું ઘેન બીજાને આવે વ્હેની.
વાણી બને છે મુંગી-સાન કરી સમજાવે વ્હેની—આ૦

રસસાગર હૃદયે વહે, નયણે નેહ છવાય;
ચંચલ ચિત્ત બને અને જગ આ પ્રેમી જણાય.

મનડું મસ્તાન–આંખ મદથી ભરેલી;
દુનિયાં દેખાંય પ્રેમઘેલી બનેલી.
રસિક રંગે રાગે, અનંગ રંગ લાગે
સ્નેહાળ ઉર જાગે, જીવણુ લ્હાણુ માગે–છે –હાં જોબન૦

વિજયા–વિમળ:— ૧૮

કુંવરજી! જાઓ જાઓ જરા તો લજાઓ.
અલબેલી! આવો આવો યૌવનનો લહાવો લ્હાવો.
શાને સમજુ થઇ આમ સતાવો? વીરા? કુંવરજી
પરણી પ્રીતે પ્યારી થાઓ.
નવ બોલ ઘટે તમને આવો
દીલભર આવો ના તલસાવો ના ગભરાઓ
કંઇ શરમાઓ—કુંવરજી જાઓ જાઓ

કેસર–ભગો:— ૧૯

મોહમાં અંજાણી તારા ફંદમાં ફસાણી હું તો ભૂલી.
ભગા તારા ભભકામાં તો ભોળી હું ભરમાણી.
પાણી પીને ઘર પુછે તું ન્હોતી કંઇ અજાણી હું તો૦
મેં તો જાણ્યું તું સાચી સાડીઓ મંગાવશે.
મોંઘા મોંઘા મૂલના એ મોતીડાં ટંકાવશે.
હીરલે જડાવશે—માણેકે મઢાવશે.
વા વા વા ઘરબાર વગરના ઠાકરના ઠકરાણી.
તમે છાના રહો છેલાણી
શાણી બગલી સપડાણી —હું તો ભુલી૦

કેશર—ભગો
કંચુકી—હીરો } — ૨૦

હવે હાલો હલામણ રાજમાંરે કરો કેહની મજા,
હાય ભોમાંથી ભાલા નીકળ્યાંરે ભોગ લાગ્યા ભગા.
જોયું કેવાં લહાવ્યાં લાકડાંરે મજા ચાખો અગા,
{ રાજ રાખો કંઇ રીત—નહોય પરાણે પ્રીત
{ બધું ઠીક છે ઠીક (૨) }
રાજને રીઝાવશો તો સર્વ સુખે પામશો,
પ્રેમી પંખીડાને પ્રીતેથી પાળજો.
તેજા બનીને જંદાને ઝુલાવજો —હાલો૦

અંક ૩ જો.

નાચનારીઓ— ૨૧

ફુલનકી સેજ બીછાયકે મયેં સોતી ધીરે ધીરે
કર પકરત મોરા આયકે નટખટ વો ધીરે ધીરે
લાખ જ તનકર કર તો છુડાયે,
પર સારી નહી છુટી હાયે;
દેખો સખી નહીં શ્યામ લજાયે —કર પકરત
મોતન માળા તુટ ગઇ મયે હો ગઇ બે ધ્યાન,
શ્યામ અધરરસ લૂંટ રહે ભયે નિપટ નાદાન.
બેબસકર છાતી ધરકાઇ,

ઝુમ ઝુમત વો મચે શરમાઈ;
ભર બે રીસે મરવા લગાઈ —હર પહરલ

કિદાઇ-કેશર }— ૨૨
કંચુકી-ભગો }

અમારી ફત્તેહના ડંકા
કુલાઇ લ્યો બેટા બંકા
થાપ દેજે, મ્હેલી વળજે, ડંડો લેજે
શીદ કરો શંકા? લૂંટવાની નથી લંકા—અમારી०
અર્ધી રીબીજાને જાય, ઘણી ગોળ ચોખા ખાય,
ન્યાય આતો આવો થાય વાહ વાહ.
સંસારનો લ્હાવો દઈ
મ્હેલી ઉઠી ધોકો લઈ કેમ
તડાક તડ ધુમ (૩) —અમારી૦

વિજયા— ૨૩

પાલવ પાથરી મહારાજ માગું ભીક્ષા મુજને દેશો,
કરગરી કહું છું કઠણ હૃદય નવ કરશો..........માગું૦
માનીતા છો મહિપતિ મોટા મોટપ મનમાં ધરશો,
આશાભરી આ અબળા આવી,
નીરાશ તાત ન કરશો—માગું૦

વિજયા-વિમળા—

સાધુજનો પોતે તરી આ જગત જનને તારતા,
સ્વાર્થ તજી પોતાતણું પરમાર્થ અંતર ધારતા.

સત શશી સમ શીતળ વચનો સુધા ભર્યાં જ તમારાં વચને
તાપ પાપ હરી વ્યથીત હૃદયમાં સીંચે અમિરસ ધારા
અક્ષય કીર્તિ અવિચળ પામો
જુગ જુગ જીવો સુખે વિરામો
ભગવતી ! દર્શન દિવ્ય તમારાં
જગ મંગલ કરનારાં..વચનો૦

કેશર— ૨૪

કામી જન અંધ જગતમાં મનાય
બીણા હરામી કહેવાય...કામી૦
નીતિનું નામ મૂકી અધમ અનીતિ કરતા
પ્રભુથી જરીએ ના ડરતા અહર્નિશ કર્મો કરતા
લંપટ નહિ લજવાય...........કામી૦

કેશર-ભગો— ૨૫

રસીલા તારા પ્રેમે બની છું હું ઘેલી.
તારા રૂપે ઘેલો હું અલબેલી ! બની
હું સતી છું સોનરાણી,
બંદો હલામણ છેલ
ભેજાનો ફરેલ પુરો વિફરેલ.
{ માનીતા મહારાજા મોંઘા માન બાવા મેલો }
{ છલબલવાળી છેલછબીલી હું નટનાગર ઘેલો }
રંગીલા છો રઢીઆળા
વાલમજી લાગો વ્હાલા
મોહન બંશીવાલા બની છું.

ગાયની અરજી ૨૬

(આ ગાયન સાથે ગાવાની છુટ છે.)

નથી દીધાં દુઃખો તમને ન તમને ત્રાસે બાળ્યાં છે,
અમારાં બાળનો હક દઈ તમારાં બાળ પાળ્યાં છે.
અમારાં દેહનાં દૈવત નીચોવી તમને અર્પ્યાં છે,
કરાવી પાન પયનાંને જીવન તમને સમર્પ્યાં છે.
અરે ઓ હિન્દના વાસી શું બદલો એહ આપો છો,
બનાવી ચર્મના જોડા, છરાથી ગળાં કાપો છો.

મોઆઝીમ— ૨૭

ઇકઠ્ઠે મીલકર ઉઠો બીરાદર,
પુકારો શંકર અલ્લાહ હો અકબર.
બીરાદરીસેં મીલો બીરાદર
રખો ન કીના હીરદેકે અંદર
પ્યાલે ઝમઝમકે પી બ્રહ્મેમન;
વજુ હો ગંગાકે જલસે મોમીન
કરો તીલાવત કુરાંકી હિન્દુ,
પઢો મુસલમાનો વેદ મંતર.
કરીમ કહદો યા કૃષ્ણ કહેદો;
મકાન કાબા મુકામ મંદર, —ઇકઠ્ઠે૦

સમાપ્ત.

જાહેર ખબર.

નીચે લખેલાં પુસ્તકો શ્રી આર્યનૈતિક નાટક સમાજના મુકામે જ્યાં હોય ત્યાંથી મળશે. માટે જેઓ સાહેબને જોઇતા હોય તેઓએ રોકડી કીમતે મંગાવી લેવા. વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે નહિ.

ચોપડીના નામ	કીમત	ચોપડીનાં નામ	કીમત
૧ બેધારી તલવાર ...	૦—૪—૦	૨૧ જોહર શમશેર	૦—૪—
૨ બ્રહ્મર્ષિ વિશ્વામિત્ર	૦—૪—૦	૨૨ શ્રી જયમતી	૦—૪—
૩ સંયોજની ...	૦—૪—૦	૨૩ ઉર્વશી—પુરૂરવા ...	૦—૪—
૪ પરશુરામ ...	૦—૪—૦	૨૪ કનક કેશરી ...	૦—૪—
૫ મન્દાવતી ...	૦—૪—૦	૨૫ રાજ્યપ્રેમી કલાપી...	૦—૪—
૬ સરસ્વતીચંદ્ર ...	૦—૪—૦	૨૬ રામર લક્ષ્મી ..	૦—૪—
૭ સતી તોરલ ...	૦—૪—૦	૨૭ પીપા ભગત ...	૦—૪—૦
૮ પુત્રરત્ન પુંડલીક...	૦—૪—૦	૨૮ હોથલ પદમણી .	૦—૪—૦
૯ સતી પદ્માવતી ..	૦—૪—૦	૨૯ જેસલ તોરલ .	૦—૪—૦
૧૦ સુવર્ણકુમારી ...	૦—૪—૦	૩૦ [illegible]	૦—૪—૦
૧૧ સ્વદેશ સેવા ...	૦—૪—૦	૩૧ પ્રવાસ સાગર ..	૦—૪—૦
૧૨ 'રા' માંડળીક ...	૦—૪—૦	૩૨ રાજ લીલા .	૦—૪—૦
૧૩ છત્ર વિજય ...	૦—૪—૦	૩૩ મહારાજા શાન્તનુ	૦—૪—૦
૧૪ સુરદાસ ...	૦—૪—૦	૩૪ માલવિકા મોહન .	૦—૪—૦
૧૫ શ્રી ભક્તિવિજય ...	૦—૪—૦	૩૫ વીર દુર્ગાદાસ ..	૦—૪—૦
૧૬ સુરેખા હરણ ...	૦—૪—૦	૩૬ સતી મંજરી (હીંદી)	૦—૪—૦
૧૭ નાગર ભક્ત ...	૦—૪—૦	૩૭ મહાશ્વેતા કાદમ્બરી	૦—૪—૦
૧૮ નીલમ માણેક ...	૦—૪—૦	૩૮ રાજ સંન્યાસ ...	૦—૪—૦
૧૯ યોગ કન્યા ...	૦—૪—૦	૩૯ સંસાર લીલા ..	૦—૪—૦
૨૦ મનહર મેના ...	૦—૪—૦	૪૦ સેવક ધર્મ (હીંદી ...	૦—૪—૦

નકુભાઈ કાલુભાઈ શાહ.

માલેક—શ્રી આર્ય નૈતીક નાટક સમાજ.